

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України// за ред. Д.ю.н. Хавронюка М.І., Мельника М.І Київ, ВД «Дакор», 2019, 11-е видання. Ст. 937–939.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.

Димитриаді Діана Георгіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Науковий керівник: Сень Ірина Зіновіївна,
асистентка кафедри кримінального права
і кримінології юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка, кандидат юридичних
наук

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ

Станом на сьогоднішня значна частина кримінальних правопорушень вчиняється особами, що перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого виду сп'яніння. Згідно зі статистикою, у період з 2015 по 2019 рік частка осіб, що вчинили злочини у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, поступово зменшилася, але все одно залишається досить великою – 9,6% [3].

Науковці вважають пияцтво, наркоманію обставинами, що сприяють вчиненню правопорушень. Відомо, що кримінальні правопорушення, вчинені особами, що перебувають у нетверезому стані, є імпульсивними, особливо жорстокими та супроводжуються безцільністю. Також бувають випадки, коли особа навмисно доводить себе до стану сп'яніння, адже у тверезому стані вона не матиме достатньо сміливості для вчинення задуманого суспільно небезпечного діяння [9, с. 4]. Тому протиправні діяння, вчинені особами у стані сп'яніння, повинні бути караними.

Згідно зі ст. 21 Кримінального кодексу України (далі – КК України), особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, підлягає кримінальній відповідальності. Отож, постає питання про призначення покарання для осіб, що на момент вчинення кримінального правопорушення перебували у стані алкогольного,

наркотичного чи іншого виду сп'яніння. Так, відповідно до частини 1 статті 67 КК України, вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, належить до переліку обставин, які обтяжують покарання. У ч. 2 ст. 67 КК України зазначається, що суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати стан сп'яніння таким, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирок [5].

Однак, на нашу думку, не все так однозначно. Зокрема, виникає питання щодо наявності вини при вчиненні особою суспільно небезпечного діяння в стані сп'яніння. З частини 1 статті 11 КК України випливає, що кримінальним правопорушенням є лише винне діяння, тобто кримінальна відповідальність ґрунтується на принципі суб'єктивного ставлення у вину. Це означає, що відповідальність можлива лише в разі наявності вини (умислу чи необережності), а також інших ознак суб'єктивної сторони (мотиву, мети, емоційного стану особи у момент вчинення нею кримінального правопорушення) [4, с. 192]. Проте, уживання алкогольних або наркотичних речовин впливає на нервову систему людини, знижує її здатність керувати своєю поведінкою. Трапляються випадки, коли через стан сп'яніння особа зовсім не контролює свої вчинки та не може об'єктивно оцінювати власні дії. Відповідно, виникає питання щодо наявності вини при вчиненні такою особою суспільно небезпечного діяння. Адже при відсутності вини особу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності, виходячи із принципу суб'єктивного ставлення у вину. Як вже було зазначено вище, вітчизняний законодавець розв'язав дану проблему таким чином, що закріпив у ст. 21 Кримінального кодексу фікцію, згідно з якою діяння особи, що перебуває в нетверезому стані, вважаються завжди контрольованими її свідомістю.

Що стосується міжнародного досвіду, у пункті b частини 1 статті 31 Римського статуту Міжнародного кримінального суду закріплений принцип *actio libera in causa*, згідно з яким особа не звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона «...піддалася добровільно інтоксикації при таких обставинах, при яких ця особа знала, що в результаті інтоксикації нею може бути скоєне діяння, що являє собою злочин, який підпадає під юрисдикцію Суду, або проігнорувала безпеку вчинення нею такого діяння» [8]. Отже, у такому випадку особа притягується до відповідальності за умисне чи необережне доведення себе до стану, при якому вона не може контролювати свої дії. Таким чином, можливим є уникнення фікції, закріпленої у ст. 21 КК України.

Принцип *actio libera in causa* закріплений у законодавстві деяких країн. Зокрема, у кримінальному законі Ізраїлю встановлено, що сп'яніння не є причиною звільнення від кримінальної відповідальності, крім випадків, коли особу, що вчинила злочин, змусили до вживання алкоголю

або наркотичних речовин проти її волі [6, с. 81]. У Кримінальному кодексі Норвегії закріплено, що несвідомий стан у результаті сп'яніння з власної вини, якщо цей стан спричинений алкоголем або іншими засобами, не виключає покарання. Законодавець у Кримінальному кодексі Бразилії зазначає, що кримінальна відповідальність не виключається й у випадках, коли особа вчиняє злочин, перебуваючи при цьому у стані добровільного чи необережного сп'яніння алкоголем, його аналогами чи іншими речовинами [2, с. 395]. Згідно з частиною 1 § 323а КК Німеччини, «Той, хто свідомо чи необережно приводить себе в стан абсолютного сп'яніння шляхом споживання алкогольних напоїв чи інших одурманюючих засобів, – карається позбавленням волі на термін до п'яти років або грошовим штрафом, якщо він в цьому стані робить протиправне діяння і не може бути покараний за це, тому що він внаслідок сп'яніння був неосудний або його неосудність не виключена» [1, с. 428].

Отже, було б доцільно подолати фікцію, наведену у статті 21 КК України, закріпивши принцип *actio libera in causa* у кримінальному законодавстві. Позитивними, на нашу думку, є розроблені Робочою групою положення проекту нового КК України в цій частині. Зокрема, у статті 2.2.5 цього проекту зазначається, що осудна особа підлягає кримінальній відповідальності за вчинення кримінального правопорушення в стані, викликаному добровільним вживанням психоактивних речовин [7]. А отже, особа, доведена до стану сп'яніння проти її волі, не нестиме кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Головненков П.В. Уголовное уложение Федеративной Республики Германия : научно-практический комментарий и перевод текста закона. Potsdam : Universitätsverlag Potsdam, 2021. 489 с. URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/lshellmann/Forschungsstelle_Russisches_Recht/Neuaufgabe_der_kommentierten_StGB_%C3%9Cbersetzung_von_Pavel_Golovnenkov.pdf.

2. Зайцев А.В. Сравнительно-правовой анализ законодательного регулирования *actio libera in causa* в законодательствах зарубежных стран. Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции. 2018. Вып. 11. С. 394–399. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16710/1/Zaycev_Vishnevskay_394-399.pdf.

3. Колянчук О.М. Засуджені місцевими загальними судами особи та застосовані до них види покарань упродовж 2015–2019 років. Судебно-юридическая газета. 2020. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/179840-zasudzheni-mistsevimi-zagalnimi-sudami-osobi-ta-zastosovani-donikh-vidi-pokaran-uprodovzh-2015-2019-rokiv>.

4. Кримінальне право : навчальний посібник / О.О. Дудоров та ін. ; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Баїте, 2014. 944 с.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

6. Лень В.В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві : монографія / Передм. д.ю.н., проф. Ю.М. Антоняна. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 180 с.

7. Проєкт Кримінального кодексу України : контрольний текст (станом на 15.10.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/10/19/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-18-10-2021.pdf>.

8. Римский статут международного уголовного суда : совершен 17 июля 1998 г. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

9. Федорчук І.М. Вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, як обставина, що обтяжує покарання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/03_2009/09fimsop.pdf.

Левченко Аліна Володимирівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
факультету міжнародної торгівлі і права
Київського національного торговельно-
економічного університету

Науковий керівник: Шведова Ганна

Леонідівна, доцент кафедри правового
забезпечення безпеки бізнесу Київського
національного торговельно-економічного
університету, кандидат юридичних наук

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІНОЮ ОБСТАНОВКИ

Усім відомо, що логічним наслідком скоєння правопорушення є покарання, яке держава застосовує до особи, що скоїла протиправне діяння. Зокрема покарання, передбачені Кримінальним кодексом, є найбільш суворими, оскільки це єдина галузь, що декларує такий вид покарання, як позбавлення волі. Проте, його можна уникнути на цілком законній підставі, якщо особу буде звільнено від кримінальної відповідальності.

Якщо особа звільняється від кримінальної відповідальності, це означає, що держава відмовляється застосовувати до неї покарання, передбачені Кримінальним кодексом України, і суд закриває кримінальну справу. Але можливе таке звільнення лише у певних випадках, що передбачені кримінальним законодавством.

Відповідно до розділу IX Кримінального кодексу України (далі КК) про звільнення від кримінальної відповідальності таких підстав є п'ять: 1) у зв'язку з дійовим каяттям; 2) у зв'язку з примиренням винного з потерпілим; 3) у зв'язку з передачею особи на